

Оксана Протас

*канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи*

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. КОСТИВА

Динамізм розвитку в соціально-економічній і політичній сферах країни викликає суттєві зміни в культурно-духовному житті людини. Для того, щоб внутрішньо відповідати сучасній дійсності, фахівець має не просто адаптуватися до нової ситуації, а й бути спроможним змінювати її, розвиваючись при цьому сам. Формування індивідуальності, духовної зрілості особистості, її творчого потенціалу досягається завдяки багатогранності прояву людини в культурі та її долучення до культурних досягнень людства. Звідси і виникає особливий інтерес до формування активної креативної особистості.

Питання творчості та креативності особистості розглядали зарубіжні дослідники (Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі, К. Тейлор, Е. Торренс, Е. Фромм, ін.), радянські та вітчизняні вчені (Д. Богоявленська, Л. Виготський, В. Клименко, Л. Міщиха, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець та ін.). Проблемі формування базової культури особистості присвячені праці радянських та вітчизняних науковців (Б. Лихачов, В. Сластьонін, І. Підласий); формування окремих аспектів культури особистості: статевої (Л. Головач); громадянської (М. Левко); креативної (В. Іванова) та ін.

Однак, у науковій літературі недостатньо розроблена проблема формування креативної культури особистості в теоретико-методологічному й практичному аспектах, відсутній системний підхід до її формування.

Мета статті – розкрити особливості формування креативної культури особистості у науковому доробку В. Костива.

Сучасні науковці трактують культуру як засіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм, у сукупності ставлень людей до природи, інших, самих себе; а базову культуру особистості як реалізовані в діяльності людини знання, вміння, навички, рівень інтелектуального, морального і естетичного розвитку, способи і форми спілкування [1, с. 127].

У педагогічній літературі формування базової культури особистості більшістю вчених розглядається через напрямки виховної діяльності (Б. Лихачов, В. Сластьонін, І. Підласий та ін.): 1) формування наукового світогляду; 2) громадянське виховання; 3) трудове виховання; 4) моральне виховання; 5) естетичне виховання; 6) фізичне виховання [1, с. 128].

М. Вайндорф-Сисоева виділяє компоненти, які сприяють формуванню базової культури особистості. Це - формування ціннісного ставлення: до: природи (моральне виховання, створення правильних стійких відносин як якості особистості); життя (декларування прав людини, формування ціннісних категорій, таких як щастя, свобода, совість, справедливість, рівність, братерство та ін.); суспільства (знання правових основ суспільства, політичного устрою; вивчення особистої ролі в суспільстві; патріотичне виховання); праці (научіння трудовим навичкам) [1, с. 128].

В. Іванова розглядає формування креативної культури особистості майбутнього фахівця художньо-педагогічного профілю. Вона орієнтується на принцип особистісно орієнтованої освіти, що базується на таких елементах навчального процесу як: входження особистості в національну культуру та культурна ідентифікація; художньо-естетичний розвиток та формування її креативної спрямованості; аналіз змісту художньо-творчої діяльності; збір зразків народної творчості; прогнозування результату творчої роботи, його значення в культурному просторі; презентації творчого матеріалу; аналіз і оцінка творчої діяльності та соціалізація в сучасному соціумі [3, с. 34].

Однак, недостатня розробленість проблеми формування креативної культури особистості, необхідність діагностики цієї інтегральної властивості,

відсутність системного підходу до її формування та потреби її розвитку, спонукали В. Костіва до розробки цілісної системи вивчення креативних якостей та формування креативної культури дітей старшого шкільного віку.

В філософсько-психологічних та педагогічних визначеннях креативності і творчості її трактують як діяльність, в результаті чого створюється щось нове, до того ще не існуюче. В. Костівим було проаналізовано різні тлумачення поняття «креативність» у наукових працях закордонних та вітчизняних науковців. Спираючись на розуміння креативності О. Морозова, автор розглядав креативність як ціннісно-особистісну творчу категорію, що будучи невід'ємною стороною людської духовності й умовою творчого саморозвитку особистості, є суттєвим резервом її самоактуалізації і виражається не тільки різноманіттям наявних в особі знань, а й сприйнятливістю, чутливістю до проблем, відкритістю до нових ідей, схильністю змінювати сталі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних і незвичайних рішень життєвих проблем [5, с. 393].

Автор виокремлював такі основні параметри креативності: оригінальність, швидкість, побіжність, гнучкість, варіативність, метафоричність, дивергентність, конвергентність. Необхідними умовами для прояву креативності він вважав: наявність творчої особистості; творчого процесу; творчого середовища [2, с. 36].

На основі культурно-синергетичного підходу до аналізу суспільних процесів і явищ, В. Костів трактував креативну культуру особистості як інтегральну системну властивість, що характеризується мірою сформованості суспільно-значущих креативних якостей, генетично заданих і соціально набутих у результаті дії механізму внутрішньої ціннісно-сміслової регуляції креативної поведінки та зовнішніх креативних відносин особи в процесі її життєдіяльності та самоорганізації [2, с. 57].

У розробці синергетичної моделі цілісної креативної культури особистості В. Костів спирався на ним же розроблену вперше в Україні на основі системно-синергетичного підходу концептуальну модель формування

різноаспектної культури особистості. У структурі креативної культури особистості В. Костів виокремив три підсистеми: природних, соціальних і системних якостей, поєднаних у пропорційній співвідносності та ієрархічності та дивергентну та конвергентну спрямованість креативних дійствлень і креативних якостей особистості [6, с. 39].

Автор розробив комплекс діагностичних методик для виявлення рівня сформованості інтегративних якостей креативної особи, в тому числі експрес-методики для виявлення креативних якостей особистості, побудованої на технологічному підході “Кваліметричний профіль”, яка містить чотири блоки опитувальників – «Модель поведінки», «Креативні відносини», «Креативні якості», «Системна функція» [4, с. 135].

На підставі проведеного автором дослідження, організації спеціального вивчення креативних якостей та творчої діяльності старшокласників, автором зроблено висновок про переважання в старшокласників низького рівня розвитку креативних якостей, що пов'язано з відсутністю в умовах сучасної загальноосвітньої школи спеціальної роботи з метою включення школярів у різнобічні креативні відносини, розвитку їх креативних якостей [2, с. 113].

Формування креативної культури старшокласника В. Костів трактував як спільну творчу діяльність, взаємодію працівників психологічної служби загальноосвітніх навчальних закладів, вчителів, батьків та учнів, яка стимулює розвиток креативних якостей школярів через забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування механізму внутрішньої ціннісно-сислової регуляції креативної поведінки особистості та включення старшокласників у різноманітні види креативних відносин [2, с. 58]. Автор запропонував умови ефективного формування якостей креативної культури особистості старшокласників: включення їх у креативні види відносин, корекція розвитку їх креативних якостей та організації «творчого» середовища, яке б сприяло розвитку і саморозвитку їх креативних якостей.

Отже, вагомим внеском В. Костіва у розвиток української науки та освіти стали: обґрунтування автором на основі сучасних теоретико-

методологічних підходів напрямів досліджень базової культури особистості, у результаті чого ним сформульовано суспільний, педагогічний та синергетичний закони формування соціальної культури людини; обґрунтування ним новітніх методологічних засад формування різнобічної культури особистості, розроблення вперше в Україні на основі системно-синергетичного підходу концептуальної моделі формування різнобічної культури особистості, а на цій основі – креативної культури; розроблення комплексної методики виявлення рівня сформованості креативних якостей особистості; обґрунтування сутності, структури й динаміки функціонування ціннісно-сислової регуляції креативної культури особистості та умов ефективного формування креативної культури особистості старшокласника.

Література

1. Вайндорф-Сысоева М., Крившенко Л. Педагогика: учеб. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во Юрайт, 2014. 197 с.
2. Дослідження креативної культури особистості старшокласника: [колективна монографія] / за ред. В. Костіва. Івано-Франківськ, 2007. 144 с.
3. Іванова В. Формування креативної культури на основі національної спадщини в мистецьких навчальних закладах. *Педагогіка і психологія*. 2014. № 3-4 (68-69). С. 31-35.
4. Костів В. Експрес-методика дослідження креативної культури особистості: *матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції «Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості», (Тернопіль, 21-22 квітня 2010 р.)*. К.: ІОД, 2010. С 133-145.
5. Костів В. Концептуальна модель формування креативної культури особистості. *Наукові записки інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України* / За ред. Максименка. К.: Міленіум, 2006. Вип. 31, С.393-403.
6. Костів В. Структура креативної культури особистості. *Інтелект і особистість: матеріали семінару «Інтелект і особистість» та круглого столу «Структура особистості дитини у віковому вимірі» (27 квітня 2010 р.)*. К., 2010. С. 38–40.